

ЗАПОВІДАЛЬНИЙ ВІДКАЗ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

Шапаренко Анна Валеріївна,
студентка 2-го курсу
Прикарпатського факультету
(м. Івано-Франківськ) Національної
академії внутрішніх справ

Відповідно до ст. 1238 ЦК України предметом заповідального відказу може бути передання відказоодержувачеві у власність або за іншим речовим правом майнового права або речі, що входить або не входить до складу спадщини. Таким чином, заповідальний відказ (легат) – це вид заповідального розпорядження, за яким на спадкоємця покладається обов'язок вчинити певні дії майнового характеру на користь третьої особи - відказоодержувача.

На спадкоємця, до якого переходить житловий будинок, квартира або інше рухоме чи нерухоме майно, заповідач має право покласти обов'язок надати іншій особі право користування ними. Право користування житловим будинком, квартирою або іншим рухомим чи нерухомим майном зберігає чинність у разі подальшої зміни їх власника [1].

Право користування житловим будинком, квартирою або іншим рухомим чи нерухомим майном, одержане за заповідальним відказом, є таким, що не відчужується, не передається та не переходить до спадкоємців відказоодержувача.

При цьому право користування житловим будинком, квартирою або іншою будівлею, надане відказоодержувачеві, не є підставою для проживання в них членів його сім'ї, якщо у заповіті не зазначено інше. За таких обставин розпорядження про встановлення заповідального відказу має особистий характер, оскільки нерозривно пов'язане з особою відказоодержувача. На підтвердження цього ст. 1239 ЦК України містить правило про те, що заповідальний відказ втрачає чинність у разі смерті відказоодержувача, що сталася до відкриття спадщини.

Для здійснення заповідального відказу вадливе значення має усвідомлення його зміст успадкодавцем. Наприклад, Шевченківський районний суд м. Києва розглядав цивільну справу № 761/29013/16-ц про визнання заповіту недійсним. У своїй позовній заяві позивач просив суд визнати недійсним заповіт його дідуся, оскільки при складанні заповіту приватний нотаріус не роз'яснила дідуся зміст заповідального відказу. Однак судом було встановлено, що дідусь не мав наміру передавати позивачеві своє майно у спадщину, тому у заповіті передбачив на користь позивача заповідальний відказ – право проживання у будинку.

Припущення позивача, що заповідачу приватний нотаріус не до кінця або взагалі не роз'яснила положень закону, які стосуються саме заповідального відказу не ґрунтуються на фактичних обставинах справи. У зв'язку з цим. Суд відмовив у задоволенні позовних вимог [2].

Спадкоємець, на якого покладено легат, зобов'язаний виконати його лише у межах реальної вартості майна, яке перейшло до нього, з вирахуванням частки боргів спадкодавця, що припадають на це майно. У тому разі, коли заповідальний відказ покладається на кількох спадкоємців, кожен із спадкоємців виконує обов'язок пропорційно до своєї частки у спадщині, якщо заповітом не встановлено інше.

Відносини, що виникають внаслідок встановлення заповідального відказу, мають зобов'язальний характер. Особливість такого зобов'язання полягає в тому, що виникає воно не внаслідок посвідчення заповіту, а після відкриття спадщини. Це обумовлено правилом ч. 4 ст. 1238 ЦК України, відповідно до якого відказоодержувач має право вимоги до спадкоємця з часу відкриття спадщини [3].

Заповідальний відказ не може бути переданий у спадщину і закон не допускає підпризначення відказоодержувача, що підтверджується судовою практикою. Наприклад, Ратнівський районний суд Волинської області розглядаючи цивільну справу про визнання права власності на майно в порядку спадкування за заповітом, вирішив питання щодо дії заповідального відказу у разі смерті відказоодержувача.

Відповідно до рішення у справі № 166/1462/19 особа, на користь якої було визначено у заповіті заповідальний відказ померла. Враховуючи п. 2 ч. 2 статті 1238 ЦК України, згідно з яким право користування житловим будинком, одержане за заповідальним відказом, є таким, що не відчужується, не передається та не переходить до спадкоємців відказоодержувача, тому передбачений у заповіті заповідальний відказ на користь особи, яка померла до смерті заповідача, втратив свою силу [4]. Отже, отримання заповідального відказу не можна розглядати як спадкування, адже воно не може передаватись відказоодержувачем у спадщину.

Слід звернути увагу також на те, що при розгляді справ про спадкування суди повинні враховувати інтереси осіб, на користь яких у заповіті встановлено заповідальний відказ. При цьому позивачі повинні правильно обрати спосіб захисту, щоб не порушити прав осіб у сфері заповідального відказу. Наприклад, Самарський районний суд м. Дніпропетровська при розгляді справи № 206/6736/18 зазначив, що обраний позивачем спосіб захисту, а саме – про визнання права власності на спадкове майно в порядку спадкування за заповітом, суперечить інтересам ОСОБА_5, на яку було складено заповідальний відказ. Це пов'язано з тим, що оскільки позовні вимоги позивача викладені в такій редакції, що задоволення позовних вимог по даній справі може вплинути на права ОСОБА_5

на довічне проживання у квартирі, на яку позивач просить визнати право власності та буде суперечити волі заповідача, чим фактично суд візьме на себе права власника щодо розпоряджання його майном, що суперечитиме основним засадам та принципам цивільного судочинства. У зв'язку з цим, суд відмовив у задоволенні позовних вимог [5].

Таким чином, заповідальний відказ є одним із найдавніших способів обтяження спадкового майна, зміст якого полягає у наданні відказоодержувачеві майна заповідача не у спадщину, а, як правило, у користування. Практика розгляду справ щодо заповідального відказу доводить, що заповідач повинен бути ознайомлений із змістом заповідального відказу, а інші спадкоємці повинні не порушувати права відказоодержувача.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15/print1392050953511577> (дата звернення: 15.06.2020)
2. Рішення Шевченківського районного суду м. Києва від 10.04.2019 р. судова справа № 761/29013/16-ц. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/81327121> (дата звернення: 15.06.2020).
3. Кухарев, О. Є. Актуальні питання вирішення судами спорів про усунення від права на спадкування. Вісник Національної асоціації адвокатів України. 2017. № 5. С. 9-18. URL: <http://orcid.org/0000-0003-2086-9179> (дата звернення: 09.06.2020)
4. Рішення Ратнівського районного суду Волинської області від 10.01.2020 р. судова справа № 166/1462/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/86818266> (дата звернення: 15.06.2020).
5. Рішення Самарського районного суду м. Дніпропетровська від 15.10.2019 р. судова справа № 206/6736/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/85188588> (дата звернення: 15.06.2020).